

Sistemul politico-administrativ, judecătoresc, polițienesc și militar din județul Gorj în perioada regulamentară (1831-1848)

PAUL BARBU, OTILIA GHERGHE

Regulamentul organic a fost o lege fundamentală prin care s-au modernizat unele instituții ale Principatelor Române. Legiuirea regulamentară a înzestrat Țara Românească și Moldova cu o serie de instituții susceptibile de a favoriza dezvoltarea capitalismului și, organizându-le într-o formă aproape identică, a pregătit unirea lor într-un stat modern centralizat. Din punct de vedere economic, Regulamentul organic a marcat un salt calitativ pe calea angajării Principatelor Române în angajamentul dezvoltării capitaliste. Totodată, însă, el a constituit în mâna boierilor un puternic instrument de exploatare a țărănimii clăcașe. De asemenea, legiuirea regulamentară a concentrat puterea politică în mâna mării boierimi, care era stăpână pe Obșteasca Adunare și pe administrație, deși, Țara Românească și Moldova erau menținute sub suzeranitatea Porții și protectoratul Rusiei țariste. În aceste condiții, în calea dezvoltării forțelor de producție, a propășirii țării existau serioase frâne care impuneau revoluția ca o necesitate vitală, pentru răsturnarea dominației clasei boierești și pentru a realiza unirea și eliberarea românilor de sub dominația străină.

În timpul perioadei regulamentare, Gorjul, unul dintre cele cinci județe ale Olteniei, și-a menținut împărțirea administrativ-teritorială cunoscută și în perioada anterioară, fiind împărțit în plăși și plaiuri. După reforma administrativă din iulie 1831, Gorjul cuprindea patru plăși (Amaradia, Gilortul, Jiul și Tismana) și două plaiuri (Vîlcanul și Novaci).¹⁾

În Gorj se afla un singur oraș, Tîrgu-Jiu, reședința județului, pe lângă care, statistica întocmită în anii 1831—1833 de ofițerii ruși mai înscrisa două târguri: Brădiceni și Cărbunești.²⁾ Cele două târguri nu apar însă în statistica lui Fonton de Verrayon din 1832³⁾ și nici în statistica întocmită de autoritățile românești, în 1838.⁴⁾

În primii ani ai perioadei regulamentare, orașul Tîrgu-Jiu era populat de circa 1100 suflete, grupate în 211 familii, ce locuiau în 330 case, dintre care 18 erau case boierești⁵), fiind cea mai mică așezare urbană a provinciei din dreapta Oltului.

În ceea ce privește așezările rurale, în anul 1831 se înregistrau în Gorj 247 sate, dintre care 142 1/2 sate libere,⁶) adică 57,40%. În celelalte județe oltene se aflau 942 sate, repartizate astfel: Mehedinți 341, Dolj 248, Vîlcea 192, Romanați 161.

Pîră la sfîrșitul regimului regulamentar, numărul total al satelor înregistrează un spor însemnat, de vreme ce în 1848 se putea constata că în Gorj existau 310 sate (fiind incluse și mahalalele orașului Tîrgu-Jiu), din 1350 sate cîte se înregistrau în Oltenia⁷).

Modificările profunde și rapide care au avut loc în această epocă au fost urmate de creșterea numărului satelor mari, a căror importanță a sporit în detrimentul cătunelor sau satelor mici⁸).

Populația așezărilor rurale și urbane din Gorj, asemenea celei din restul țării, a înregistrat în timpul Regulamentului organic o creștere substanțială pentru acea vreme, astfel încît numai în opt ani s-a produs un spor de 7522 familii, trecîndu-se de la 22650 familii existente în 1831,⁹) la 29172 familii în anul 1838, cînd numărul total al locuitorilor de aici se ridica la cifra de 93 477 oameni, din 533 989 suflete cîte se aflau în întreaga Oltenie¹⁰).

În celelalte județe oltene, numărul locuitorilor era astfel repartizat: Mehedinți 149936, Dolj 107759, Vîlcea 101205, Romanați 81612. Deci în ceea ce privește numărul populației, Gorjul se plasa pe al patrulea loc între județele oltene.

Cum Regulamentul organic a concentrat puterea politică în Țara Românească în mîinile marii boierimi, aceasta a devenit stăpîină pe Obșteasca Adunare și pe administrație. Domnul însuși, ales din rîndul marilor boieri, era reprezentantul intereselor acestora.

În Țara Românească obișnuita Adunare Obștească se alegea pe cinci ani și se compunea din mitropolit, care era prezidentul de drept al Adunării, din cei trei episcopi de Rîmnic, Buzău și Argeș, din 20 de boieri de treapta întîia și 19 deputați aleși dintre boierii din județe, cîte unul din fiecare județ și unul pentru orașul Craiova, fiind în total 42 de deputați. În felul acesta 70 de boieri mari alegeau 20 deputați, iar 3000 de boieri de treapta a doua și a treia erau reprezentanți doar de 19 deputați¹¹).

Boierii gorjeni, ca și cei din alte părți ale țării, în marea lor majoritate trăiau în reședința de județ. Astfel, în 1832, în Tîrgu-Jiu locuiau 10 boieri, 15 „cocoane“, 12 feciori de boieri și 13 fete de boieri¹²). În acest an, în Gorj se înregistrau 19 boieri¹³). Majoritatea

zdrobitoare a boierilor de aici, ca și din celelalte județe oltene, se afla încadrată în treapta a doua și a treia, adică în rîndul boierimii mijlocii și mici¹⁴).

În 1831, 22 de boieri alegători din Gorj au ales ca deputat pe stolnicul Barbu Viișoreanu¹⁵). În 1836, deputat de Gorj era paharnicul Nicolae Brăiloiu¹⁶).

Județul era administrat de un ocîrmuitor, iar plășile sau plaiurile de subocîrmuitori, care erau numiți dintre boieri pe trei ani, cu facultatea de a fi confirmați pentru noi perioade în cazul cînd dovedeau destoinicie în slujbă, avînd numai funcții de ordin administrativ¹⁷).

În fruntea cancelariei ocîrmuirii se afla „sameșul“ (secretarul), care avea în subordine mai mulți funcționari, numiți „scriitori“. Fiecare subocîrmuitor, ajutat în lucrări de un secund, avea la dispoziție cîte un funcționar („scriitor“).

Într-o monografie dedicată orașului Tîrgu-Jiu aflăm menționați pe următorii ocîrmuitori: stolnicul Piciu Cătuneanu, 1832; Gr. Călinescu, 1833; Titu Bengescu, 1835; C. Niculescu, 1838; C. Cerchez, 1839; P.C. Eliat, 1843; G. Coșofeanu, 1846, Chr. Marghiloman și N. Formac, 1848¹⁸). Radu D. Roșeti s-a menținut în fruntea județului Gorj pînă în timpul revoluției de la 1848, cînd a fost înlocuit cu Barbu Vlădoianu, care la rîndul său a fost schimbat cu revoluționarul Chr. Marghiloman, venind după înfrîngerea revoluției Nichita Formac, element reacționar.

În ceea ce privește subocîrmuitorii, notăm că evenimentele revoluționare din 1848 găseau în fruntea plășilor și plaiurilor pe următorii: Zamfir Pîfîianu, plaiu Novaci; Dimitrie Măldărăscu, plaiul Vîlcan; Iorgu Bibescu, plasa Ocolul; Alecu Broșteanu, plasa Jiul; Zamfir Broșteanu, plasa Amaradia și Șerban Caramanliu, plasa Gilort, toți, cu excepția primului, avînd rang de pitar¹⁹).

Orașul Tîrgu-Jiu era administrat de un sfat sau magistrat orășenesc, organizat în conformitate cu **Regulamentul pentru sfaturile orășenești du prin orașele Prințipatului Valahiei, anexat la Regulamentul organic**. Sfatul orășenesc era compus din patru membri, dintre care unul președinte („prezident“) altul casier, și doi membri supleanți, aleși anual de către locuitorii orașului cu drept de alegători (deputații mahalalelor)²⁰). Magistratul dispunea de un secretar și unul sau doi „scriitori“ și un „cinovric“²¹).

Pînă la revoluția pașoptistă, în Tîrgu-Jiu s-au perindat următorii „prezidenți“ de sfat orășenesc: medelnicerul Răducan Sărdănescu, 1832; medelnicerul Zanfir Bîlteanu, 1835; Nae Măldărescu, 1836; Bănică Politimos, 1837; medelnicerul Zanfir Bîlteanu, 1838, medelnicerul C. Măldărescu, 1839; serdarul Gh. Magheru, 1840—1842; Radu Barbo-

vici, 1842; Mateiță Șișescu, 1843; medelnicerul Zanfir Bîlteanu, 1844, pitarul Zanfir Broșteanu, 1844—1845; serdarul Gr. Săftoiu, 1846; D. Urdăreanu, 1846—1847 și serdarul Zamfir Broșteanu, 1848.²²⁾

Administrația la sate se exercita de sfaturile sătești formate din aleșii satelor, proveniți din rîndul birnicilor, dar al celor mai înstăriți, desemnați cu știrea și aprobarea ocîrmuitorului de județ și a proprietarilor de moșii ²³⁾.

Introducînd principiul separării puterilor în stat, Regulamentul organic a așezat justiția pe baze noi. În Gorj, asemenea celorlalte județe, s-a creat un tribunal județean, ca for de primă instanță. Acțiunile de recurs se judecau la Divanul din Craiova ²⁴⁾.

Legiuirea regulamentară a creat corpul avocaților pentru apărarea împlicinaților și instituția procurorilor pentru paza legii și a ordinei publice. Judecătorii* erau numiți de către domn pe trei ani, putînd fi reconfirmați, și judecau în numele lui.²⁵⁾

Dintre președinții de tribunal din Tîrgu-Jiu amintim pe următorii: slugerul N. Otetelișanu, 1832; stolnicul Preda Săulescu, 1837; Petrache Poienaru, 1839; medelnicerul Zanfirache Bîlteanu, 1843; slugerul N. Otetelișanu, 1844; Ion Sîmboteanu, 1845; C. Roșianu, 1848²⁶⁾.

În anul 1838, la Tribunalul Județean Gorj, pe lîngă președintele Preda Săulescu, aflăm ca judecători pe serdarul V. Mungescu și Dincă Roșianu, ca procuror pe pitarul Bănică Politimos, ca grefier pe Dimitrie Luca, iar ca ajutor al acestuia pe Ioniță Bălăcescu ²⁷⁾.

Pentru aplanarea micilor conflicte ivite în sate, se creau aici „judecătoriile de împăciuire“, compuse din preoți și din 3 jurați aleși de săteni din rîndul lor, putînd fi reconfirmați dacă „satul era mulțumit“ de purtarea lor²⁸⁾. La judecarea pricinilor cauzate de stricăciunile produse de vite participa și stăpînul moșiei sau un reprezentant al său.

În aparatul judecătoresc, deși boierimea tindea să pună mîna mai ales pe posturile principale, care erau mai bine remunerate, au pătruns și elemente ale burgheziei.

Nu este lipsit de importanță să amintim că la instanța judiciară din Gorj s-au judecat o serie de procese, un număr însemnat fiind generate de conflictele dintre țărani și proprietari sau arendași. De pildă, din iulie 1837 și pînă în ianuarie 1840, Tribunalul județean Gorj a rezolvat 1889 pricini ²⁹⁾.

În Tîrgu-Jiu, pe lîngă ocîrmuire, sfat orășenesc și tribunal, s-a mai creat și poliția orașului, cu atribuții de menținerea ordinei publice, avînd în frunte un „polițmaister“ sau șef de poliție, pus sub ordinele ocîrmuitorului de județ.

Din publicațiile vremii aflăm că în 1838 șeful poliției era Zanfir Broșteanu,³⁰⁾ iar în 1848, pitarul Vasile Horezeanu³¹⁾.

În epoca regulamentară, în aparatul administrativ, judecătoresc și polițienesc, pus în slujba statului și a intereselor boierimii, abuzurile erau încă foarte răspândite, constituind o moștenire de la detestabila administrație și justiție fanariotă. În acest sens, unul dintre viitorii revoluționari olteni, mai târziu, nota: „Regulamentul organic, care în privința clăcuiitorului s-a zis cu drept cuvânt condica mizeriei, în privința funcționarilor s-ar putea numi cu mai multă rație (rațiune) condica corupției“³²⁾. Aceasta agrava și mai mult situația maselor populare, îndeosebi a țărănimii clăcașe, care suporta apăsătorul regim agrar instituit de Regulament.

În urma încheierii Tratatului de la Adrianopole (1829), au apărut condiții favorabile renașterii oștirii pămîntene în Principatele Române. Reguli precise în această privință s-au înscris în **Regulamentul ostășesc** (1831), inclus în **Regulamentul organic** (1832), capitolul IX și cel din urmă, cuprinzînd articolele 379—444.

Conform prevederilor Regulamentului ostășesc, oștirea Țării Românești era formată din trei regimente sau polcuri, fiecare regiment cuprinzînd două batalioane de pedestrime și două escadroane de cavalerie, cu un efectiv total de 4 637 oameni. Oștirea avea următoarele funcții: 1) „paza granițelor pe cît se atinge de negoț și de carantine“; 2) „paza bunei orînduiei și a obșteștii liniști în Prințipat“³³⁾.

Corpul de comandă se recruta din rîndul boierimii, iar trupa din rîndul sătenilor birnici, prin voluntariat și conscripție. Pe timpul stagiului militar de șase ani, familiile ostașilor beneficiau de scutirea „de orice dajdie“³⁴⁾.

În dislocația lor periodică, cele trei regimente își stabileau garnizoane și în Oltenia, avînd „ștabul“ (comandamentul) în Craiova.

Nucleul oștirii în Țara Românească l-au format cele 6 batalioane de panduri voluntari, cu căpeteniile lor, care luptaseră alături de armatele rusești împotriva turcilor în războiul de la 1828—1829³⁵⁾.

În 1831, Gorjul a dat 59 panduri voluntari, căci alți 45 muriseră în timpul războiului³⁶⁾. Ulterior, s-au mai făcut și alte înscrieri voluntare. Gorjul era îndatorat a da pentru oștire un număr de 315 oameni³⁷⁾.

În dislocația fixată în septembrie 1833, roata I-a, din batalionul I al Regimentului al III-lea, se stabilea la Mănăstirea Lainici, „pentru privegherea“ graniței dinspre Transilvania³⁸⁾.

Oștirea fiind pusă în slujba regimului regulamentar, comandanții din polcuri, batalioane sau escadroane ce staționau în Oltenia au pus,

ori de cîte ori a fost nevoie, ostași la dispoziția autorităților administrative pentru înfrîngerea acțiunilor țărănești.

În afară de forțele armate permanente, s-au creat și formațiuni teritoriale înarmate, compuse din dorobanți și grăniceri (cordonași și potecași). Dorobanții, constituiți în cete de cîte 10 oameni, fiecare ceată fiind pusă sub comanda unui căprar, slujeau cîte 10 zile pe lună, pe lîngă ocîrmuiri și subocîrmuiri. Din efectivul de dorobanți ai ocîrmuirii se repartizau și dorobanții necesari poliției și tribunalului. Toți dorobanții din județ erau sub comanda unui tist, ales de ocîrmuitor în înțelegere cu boierii județului. Dorobanții, ca și ostașii din oștirea permanentă, se recrutau din rîndul birnicilor, însă pe termen de 3 ani. Casele lor erau scutite de încartiruiți, recrutări pentru oștirea permanentă, de plata capitației, ce se dădea din cutiile satelor. Dorobanții, tiștii și căprarii lor primeau leafă de la stat. Toți erau călări și aveau datoria să-și procure uniforma, care era asemănătoare cu cea a militarilor din oștirea permanentă, hrana și calul³⁹.

Pentru județul Gorj Regulamentul organic a stabilit un număr de 30 dorobanți⁴⁰. Efectivele de dorobanți s-au mărit în același timp cu creșterea numărului populației, dar, după cîte se pare, adaosul se făcea numai cu ocazia alcătuirii unei noi catagrafii a locuitorilor. Desigur, la mărirea numărului efectivului de dorobanți au contribuit și necesitățile legate de paza ordinii publice. Ca urmare, pînă în 1848, numărul dorobanților din Gorj ajunge la un efectiv ce avea circa 350 de oameni

Grănicerii numiți potecași în județele dinspre Transilvania și Moldova și cordonași în județele de pe marginea Dunării, participau, alături de oștirea permanentă, la paza graniței. Satele cele mai apropiate de hotar aveau datoria să dea paznici, cîte unul la 20 de familii birnice. Grăniceri, săteni în vîrstă de 20—50 ani, oameni în stare de a purta arme, erau împărțiți în cete de cîte 6 oameni și slujeau cu rîndul o săptămîină. Satele mărginașe, fiind supuse obligației de a face paza graniței, au fost scutite de a da dorobanți, militari, precum și de diferite dări. Grănicerii primeau arme de la stăpînire, dar nu erau remunerați pentru serviciile lor⁴¹.

Datorită compoziției lor sociale, forțele armate vor fi receptive față de idealurile revoluției de la 1848. Masa soldaților, ca și dorobanții și grănicerii, provenind din rîndul țărănimii, era animată de aspirații legate de transformări sociale pe care revoluția le promova, mai ales că unul dintre principalele puncte ale programului revoluționar se referea la rezolvarea problemei agrare. Chiar printre cadrele de comandă se găseau elemente interesate în realizarea acestor transfor-

mări, ele aparținând boierimii liberale ale cărei interese coincideau în bună măsură cu ale burgheziei. Forțele armate permanente și formațiunile teritoriale înarmate vor sta la baza creării armatei revoluționare, în ale cărei efective vor intra și formațiunile recrutate din județul Gorj.

Evenimentele de la 1848 vor aduce profunde transformări în societatea românească. Între acestea se vor înscrie și constituirea unui aparat politico-administrativ, judecătoresc și militar menit să apere cuceririle revoluției, interesele poporului român.

N O T E

1. Paul Barbu, *Oltenia în perioada premergătoare revoluției de la 1848*, în „Revista de istorie“, 1979, nr. 1, p. 130 (și extras).
 2. Arh. Ist. Centrală, *Microfilme U.R.S.S.*, rola 4, c. 395; Paul Barbu, *op. cit.*, p. 130.
 3. Arh. Ist. Centrală, *Diplomatice*, 147.
 4. Ion Donat et G. Retegan, *La Valachie en 1838 (d'après une source statistique inédite)*, en „Revue roumaine d'histoire“, tom. IV, 1965, nr. 5, p. 931.
 5. Paul Barbu, *op. cit.*, p. 131.
 6. Henri H. Stahl, *Contribuțiuni la studiul satelor devălmașe*, vol. I, Editura Academiei, București, 1958, p. 34—37.
 7. *Anul 1848 în Principatele Române. Acte și documente*, tom. I., București, 1902, p. 504.
 8. Vezi Ion Donat, G. Retegan, *op. cit.*, p. 934—935.
 9. *Analele parlamentare*, tom. II, p. 538.
 10. *Ibidem*, tom. IX — 1, p. 1162.
 11. *Istoria României*, vol. III, Editura Academiei, București, 1963, p. 942; I.C. Filitti, *Principatele Române de la 1828 la 1834. Ocupația rusească și Regulamentul organic*, București, 1934, p. 104—106.
 12. Paul Barbu, *op. cit.*, p. 145.
 13. Arh. Ist. Centrală, *Diplomatice*, 147.
 14. *Analele parlamentare*, tom. IX — 1, p. 1165.
 15. *Analele parlamentare*, tom. II, p. 207. Barbu Vișoreanu a întrunit 11 voturi, stolnicul C. Bălțeanu 10 și serdarul D. Zătreanu 1 vot.
 16. *Almanah al curții și al statului Prințipatului Valahiei pentru anul 1838*, București, f.a., p. 34—36.
 17. *Regulamentul organic*, București, 1832, p. 85; I.C. Filitti, *op. cit.*, p. 118.
 18. Alexandru Ștefulescu, *Istoria Tîrgu-Jiului*, București, 1906, p. 118.
 19. *Almanah al statului pe anul 1848*, p. 79.
 20. Vezi *Regulament pentru sfaturile orășenești du prin orașele Prințipatului Valahiei*, p. 1—2 (anexă la *Regulamentul organic*, București, 1832; *Ale obișnuitei Obșteștii Adunări. Lucrările din anul 1832*, (București, 1833), p. 1—2.
 21. *Ibidem*
 22. Alexandru Ștefulescu, *op. cit.*, p. 112.
 23. I.C. Filitti, *op. cit.*, p. 122.
 24. *Regulamentul organic*, București, 1832, p. 68—69. În Craiova mai funcționa și un tribunal de comerț.
- *) Se exceptau cei ai tribunalelor de comerț, care erau aleși de către negustori.

25. **Regulamentul organic**, ed. cit., p. 154.
26. Alexandru Ștefulescu, **opt. cit.**, p. 124.
27. **Almanah al curții și al statului Prințipatului Valahiei pentru anul 1838**, p. 158—160.
28. **Regulamentul organic**, ed. cit., p. 166—167.
29. **Relație din partea Departamentului Dreptății cuvîntată în seanța Obșteștii Adunări**, București, 20 iunie 1840, p. 15.
30. **Almanah al Curții și al Statului... pe anul 1838**, p. 196.
31. **Almanah al Statului pe anul 1848**, p. 85.
32. „**Conservatorul**“ nr. 1, secția 1, 1 noiembrie 1856, p. 144.
33. **Regulament ostășesc pentru miliția pămîntenească a Prințipatului Valahiei**, p. 5 (Anexă la **Regulamentul organic**, ed. cit.).
34. **Ibidem**, p. 9.
35. I.C. Filitti, **op. cit.**, p. 65.
36. Filiala Arhivelor Statului Tg.-Jiu, **Prefectura județului Gorj**, dos. 54/1832, f. 79—93.
37. Arh. Ist. Centrală, **Vornicia din Lăuntru**, dos. 2982/1836.
38. „**Buletin. Gazetă oficială**“, 1833, nr. 43, p. 194—195.
39. Vezi **Analele parlamentare**, tom. II — 1, p. 407—408, tom. IV — 1, p. 91—97; **Lucrările Obșteștii Adunări din anul 1833**, p. 14—15; **Regulamentul organic**, București, 1847, p. 122—123.
40. Arh. Ist. Centrală, Min. Int. Ad-tive, dos. 15/1845 (inv. 314), f. 3.
41. Vezi **Analele parlamentare**, tom. IV — 1, p. 78, 91; „**Buletin. Gazetă oficială**“, 1834, nr. 26, p. 112—113.